

**KORUNMA İHTİYACI OLAN ÇOCUKLARIN YAŞAM
BECERİLERİNE İLİŞKİN UZMAN GÖRÜŞLERİ**

OPINIONS OF PROFESSIONALS ON THE LIFE
SKILLS OF CHILDREN IN NEED OF PROTECTION

Yekta YARAY TENDİK¹, Oğuz EMRE²

17

KORUNMA İHTİYACI OLAN ÇOCUKLARIN YAŞAM BECERİLERİNE İLİŞKİN UZMAN GÖRÜŞLERİ

OPINIONS OF PROFESSIONALS ON THE LIFE SKILLS OF CHILDREN IN NEED OF PROTECTION

Yekta YARAY TENDİK¹, Oğuz EMRE²

Anahtar Kelimeler:

Korunma İhtiyacı Olan Çocuk,
Yaşam Becerileri,
Çocuk Gelişimi

Keywords:

Child in Need of Protection,
Life Skills,
Child Development.

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, korunma ihtiyacı olan çocukların yaşam becerilerine ilişkin uzman görüşlerinin incelenmesidir. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim deseni şeklinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada, yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, korunma ihtiyacı olan çocuklarla çalışan 20 uzman (çocuk gelişimci, sosyal çalışmacı, sosyolog, psikolog ve eğitimci) oluşturmaktadır. Katılımcılar, korunma ihtiyacı olan çocuklarla bire bir çalışan, etkileşim kurmuş ve belirtilen meslekleri icra eden kamu görevlilerinden, amaçlı örnekleme yaklaşımından ölçüt örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Katılımcılara, Dünya Sağlık Örgütü'nün belirlediği yaşam becerileri temel alınarak, uzman önerileriyle hazırlanan görüşme formu kapsamında 8 açık uçlu soru sorulmuştur. Araştırmanın verileri, içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Katılımcıların görüşleri; olumlu, olumsuz ve genelleme yapılamaz gibi ortak temalara ayrılmıştır. Bulgulara göre, katılımcıların korunma ihtiyacı olan çocukların yaşam becerilerine yönelik olumsuz görüşlerinin, olumlu görüşlerine göre daha fazla olduğu belirlenmiştir. Çocukların yaşam becerilerinde; olumlu ya da olumsuz deneyimlerinin etkisine, bireysel özelliklerine ve korundukları merkezin türüne göre farklılıklar olduğu belirlenmiştir.

ABSTRACT

The aim of this study is to examine professional opinions regarding the life skills of children in need of protection. The research was carried out in the form of a phenom-enological pattern, one of the qualitative research methods. In the research, a semi-structured interview form was used. The study group of the research consists of 20 professionals (child development specialists, social workers, sociologists, psychologists and educators), all working with children in need of protection. The participants were selected by criterion sampling method from the purposeful sampling approach, from public officials who engage directly with children in need of protection, interact with them and perform the specified professions. The participants responded to 8 open-ended questions within the scope of the interview form prepared with professional recommendations, based on the life skills determined by the World Health Organization. The data of the research were analyzed using the content analysis method, categorizing participants' opinions into common themes such as positive, negative and non-generalizable. According to the findings, participants expressed more negative views about the life skills of children in need of protection than positive ones. In children's life skills; It was determined that there were differences depending on the impact of positive or negative experiences, individual characteristics and the type of center where they were protected.

¹ Bilim Uzmanı/Öğr. Gör., Dicle Üniversitesi, Ergani Meslek Yüksekokulu, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü, Çocuk Gelişimi Programı, yektayaray@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4809-0450.

² Doç. Dr., İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, oguz.emre@inonu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6810-3151.

GİRİŞ

Yaşam becerileri, bireylerin günlük yaşamın gereklilikleri ve zorluklarıyla etkili bir şekilde başa çıkmalarını sağlayan uyarlanabilir ve olumlu davranış becerileridir. Özellikle, yaşam becerileri; insanların bilinçli kararlar vermelerine, problem çözmelerine, eleştirel ve yaratıcı düşüncelerine, etkili iletişim kurmalarına, sağlıklı ilişkiler kurmalarına, başkalarıyla empati kurmalarına, sağlıklı bir yaşam sürdürebilmelerine ve üretken bir şekilde yaşamlarını yönetmelerine yardımcı olan bir grup psikososyal yeterlilikler ve kişiler arası becerilerdir (WHO, 2003).

Gelişmiş yaşam becerilerine sahip olmak, bireylerin, sosyal ilişkilerinde ve yaşamın gerektirdiği durumlarda

karşılaşabilecekleri zorluklar nedeniyle yaşayabilecekleri depresyon, kaygı, yalnızlık, reddedilme, başarısızlık, stres, öfke ve çatışma gibi sorunları kontrol etmelerine yardımcı olabilir (Nair & Fahimirad, 2019). Yaşam becerileri eğitiminin, öğrenciler arasında alkol ve uyuşturucu kullanımı gibi kötü alışkanlıkları, saldırganlık davranışlarını önemli ölçüde azalttığı, kişiler arası ilişkileri ve davranışsal sorunları olumlu yönde etkilediği söylenebilir (Sukhodolsky, Kassino, & Gorman, 2004). WHO (Dünya Sağlık Örgütü) (2003) tarafından belirlenen yaşam becerileri, kategorik olarak aşağıdaki Şekil 1’de gösterilmiştir:

İletişim ve Kişiler Arası Beceriler	Karar Verme ve Eleştirel Düşünme Becerileri	Başa Çıkma ve Öz Yönetim Becerileri
<p><u>Kişiler Arası İletişim Becerileri</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - sözlü/sözsüz iletişim - aktif dinleme - duyguları ifade etme; geri bildirim verme (suçlamadan) ve geri bildirim alma <p><u>Tartışma/Reddetme Becerileri</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - tartışma ve çatışma yönetimi - girişimcilik becerileri - reddetme (hayır diyebilme) becerileri <p><u>Empati Becerileri</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - dinleme, başkalarının gereksinimlerini ve koşullarını anlama ve bu anlayışı ifade etme yeteneği <p><u>İş Birliği ve Takım Çalışması</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - başkalarının katkılarına ve farklılıklarına saygı duyma - kendi yeteneklerini değerlendirme ve gruba katkıda bulunma <p><u>Savunma Becerileri</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - etkileme becerileri ve ikna - ağ oluşturma ve motivasyon becerileri 	<p><u>Karar Verme/Problem Çözme Becerileri</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - bilgi toplama becerileri - kendisi ve diğerleri için mevcut eylemlerin olası sonuçlarını değerlendirme - sorunlara alternatif çözümler üretme - kendisi ve diğerleri hakkındaki değerlerin ve tutumların kişi motivasyonu üzerindeki etkisine ilişkin analiz becerileri <p><u>Eleştirel Düşünme Becerileri</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - akran ve medya etkilerini analiz etme - tutumları, değerleri, sosyal normları, inançları ve onları etkileyen faktörleri analiz etme - ilgili bilgilerin ve bilgi kaynaklarının belirlenmesi 	<p><u>Kişisel Güveni Artırma Becerileri ve Kontrolü Üstlenme, Sorumluluk Alma, Fark Yaratma veya Değişim Sağlama Becerileri</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - öz saygı/öz güven oluşturma - haklar, etkiler, değerler, tutumlar, güçlü yönler ve zayıf yönler dâhil olmak üzere öz farkındalık becerileri yaratma - hedeflerin belirlenmesi - öz değerlendirme/öz yönetim /öz izleme becerileri <p><u>Duyguları Yönetme Becerileri</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - öfke ile başa çıkma - keder ve kaygı ile başa çıkmak - kayıp, istismar ve travma ile başa çıkma <p><u>Stres Yönetimi Becerileri</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - zaman yönetimi - pozitif düşünme - rahatlama teknikleri

Şekil 1. Yaşam Becerileri

LİTERATÜR TARAMASI

Ülkemizde korunma ihtiyacı olan çocuklar, ilk olarak 15.5.1957 tarih ve 6972 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun ile ifade edilmiştir. Bu kanun sonrasında, 2828 kanun numarasıyla, 18059 sayılı, 27.05.1983 tarihli Resmi Gazete’de Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu altında açıklanmıştır. Yönetmelik hükümlerini, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürü yürütmektedir. 2005 yılında, ‘korunmaya muhtaç çocuk’ ibaresi, ‘korunma ihtiyacı olan çocuk’ olarak düzenlenmiştir. Korunma ihtiyacı olan çocuklar; fiziksel, ruhsal ve ahlaki gelişimlerinin, kişisel güvenliklerinin tehlikede olması, ebeveyn sahibi olmamaları, ebeveyni tarafından terk edilmiş, ebeveyni tarafından ihmal ya da istismar edilerek, fuhuşa, dilencilığe, alkollü içki ya da uyuşturucu maddelere, sosyal tehlikelere ve diğer tüm zarar verici eylemlere karşı korunmasız bırakılmışlık durumlarından bir ya da daha fazlasından etkilenen çocuklardır (Sosyal Hizmetler Kanunu, 1983). Ayrıca devletin, korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik sorumluluğu, 2709 kanun numarasıyla, 09.11.1982 tarihli, 17863 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda İkinci Kısım ‘Temel Haklar ve Ödevler’ başlığı altında, ‘Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler’ başlıklı Üçüncü Bölüm ‘Sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler’ ibaresi altında 61. madde ile ‘Devlet, korunma ihtiyacı olan çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır’ şeklinde belirtilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982). Çocukları korumak, her ne kadar resmi işleyişte devletlerin sorumluluğunda olsa da sosyal hizmetler kapsamında çalışan profesyoneller, okullar, öğretmenler, aileler, çevredeki diğer yetişkinler ve çocuğun kendisi de dâhil olmak üzere daha kapsamlı bir grubu içeren kişi ve kişilerin sorumluluğunda olduğu yazılı olmayan bir kural niteliğindedir denilebilir (Briggs, 2020).

Bolat ve Balaman (2017) geliştirdikleri Yaşam Becerileri Ölçeği’nde, yaşam becerilerini WHO’nun yukarıdaki bilgilerinden yararlanarak, bireylerin yaşam becerilerini ölçmek amacıyla; problem çözme becerileri, kişiler arası/iletişim becerileri, karar verme becerileri, yaratıcı düşünme becerileri, eleştirel düşünme becerileri, öz farkındalık becerileri, empati becerileri ve stresle/duygularla baş etme

becerilerinin incelenmesi gerektiğini ortaya koymuşlardır. Yaşam becerileri kavramı son yıllarda üzerinde önemle durulan bir kavramdır. Bu kavramla WHO (2007) tarafından vurgulanan önemli noktalardan biri, bireyin, yaşam becerilerinin gelişmiş olmasının, ruhsal denge, öz memnuniyet ve kişiler arası sağlıklı etkileşimlerin kurulmasındaki öneminin büyük olmasıdır (Sreekumar, 2016; Pujar, & Patil, 2016).

Çocuk eğitiminde temel hedef testler, sınavlar, yarışmalar gibi durumlarda, çocukların akademik başarısını artırmak olmuştur. Ancak akademik başarı kadar önemli olan diğer bir konu ise; çocuğa, yaşam becerilerini geliştirici eğitimler vererek, çocuğu, hayatta sorumluluk sahibi olan, bağımsız fikirler ve çözümler üretebilen birey olarak yetiştirebilmektir. Yaşam becerilerinin kazandırılmasında sosyal dezavantajlı çocukların daha fazla desteğe gereksinim duyduğu söylenebilir (Cassidy, Franco & Meo, 2018). Bu bağlamda; kurum bakımına ihtiyacı olan çocukların, sosyal ve duygusal gereksinimlerinin giderilmesinde yaşanabilecek aksaklıklar göz önünde bulundurularak, kurum bakımına ihtiyacı olan çocuklarla çalışan alan uzmanlarının bakış açısından, kurum bakımına ihtiyacı olan çocukların yaşam becerilerinin değerlendirilmesi araştırmasına gerek duyulmuştur.

Bu araştırmada amaç; korunma ihtiyacı olan çocukların yaşam becerilerine ilişkin, korunma ihtiyacı olan çocuklarla çalışan uzmanların görüşlerini incelemektir. Bu genel amaç doğrultusunda araştırmada, aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

- i. Korunma ihtiyacı olan çocukların problemlerle karşılaştıklarında problemleri çözme becerilerini, korunma ihtiyacı olan çocuklarla çalışan uzmanlar nasıl tanımlar?
- ii. Korunma ihtiyacı olan çocukların kişiler arası/iletişim becerilerini, korunma ihtiyacı olan çocuklarla çalışan uzmanlar nasıl tanımlar?
- iii. Korunma ihtiyacı olan çocukların karar verme becerilerini, korunma ihtiyacı olan çocuklarla çalışan uzmanlar nasıl tanımlar?
- iv. Korunma ihtiyacı olan çocukların yaratıcı düşünme becerilerini, korunma ihtiyacı olan çocuklarla çalışan

uzmanlar nasıl tanımlar?

- v. Korunma ihtiyacı olan çocukların eleştirel düşünme becerilerini, korunma ihtiyacı olan çocuklarla çalışan uzmanlar nasıl tanımlar?
- vi. Korunma ihtiyacı olan çocukların öz farkındalık becerilerini, korunma ihtiyacı olan çocuklarla çalışan uzmanlar nasıl tanımlar?
- vii. Korunma ihtiyacı olan çocukların empati becerilerini, korunma ihtiyacı olan çocuklarla çalışan uzmanlar nasıl tanımlar?
- viii. Korunma ihtiyacı olan çocukların stresle/duygularla baş etme becerilerini korunma ihtiyacı olan çocuklarla çalışan uzmanlar nasıl tanımlar?

YÖNTEM

Bu kısımda; araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması, verilerin analizi, geçerlik güvenilirlik ve etik izin hakkında bilgilere yer verilmiştir.

Araştırma Modeli

Bu araştırmanın modeli, nitel araştırma modeli olup, olgubilim deseni şeklindedir. Olgubilim çalışmalarının temel amacı, bir olguyla ilgili kişisel deneyimleri, daha genel bir biçimde ifade edebilmektir (Creswell, 2007). Olgubilim çalışmalarında genellikle bir olguya ilişkin bireysel algıların ortaya çıkarılması ve yorumlanması amaçlanmaktadır (Yıldırım, & Şimşek, 2018). Bu çalışmada, korunma ihtiyacı olan çocukların yaşam becerilerine ilişkin, korunma ihtiyacı olan çocuklarla çalışan uzmanların olgusu detaylı bir şekilde incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın örneklemini, Diyarbakır merkez ve ilçeleri bünyesinde, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı kurum ve görevlerde çalışan 20 alan uzmanı (çocuk gelişimci, sosyal çalışmacı, sosyolog, psikolog ve öğretmen) oluşturmuştur. Alan uzmanları, korunma ihtiyacı olan çocuklarla bire bir çalışan, etkileşim kurmuş ve belirtilen meslekleri icra eden kamu görevlilerinden, amaçlı

örnekleme yaklaşımından ölçüt örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Amaçlı örnekleme; katılımcıların spesifik özelliklerinin belirlendiği, belirli bir hedef doğrultusunda çalışılabilecek katılımcıları niteleyen ve örneklemin büyüklüğünün öngörüldüğü bir yaklaşım olarak üç temel husus içeren örnekleme yaklaşımıdır (Creswell, 2021). Ölçüt örnekleme; önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılması olup, ölçütün araştırmacı tarafından oluşturulduğu ya da önceden belirlenen ölçütlerin bulunduğu listelerin kullanılabilmesini içerir (Marshall & Rossman, 2014). Örneklemin büyüklüğünü belirlemede, Glaser ve Strauss'un (1967) 'kuramsal örnekleme' yaklaşımından yararlanılmış olup, araştırma sorularında beklenen yanıtların tekrar etmeye başladığı katılımcı sayısı sınırı olan 20 katılımcı yeterli görülmüştür. Araştırmada yer alan katılımcıların, veri toplama araçlarından Kişisel Bilgi Formu ile elde edilmiş demografik bilgileri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

Demografik Bilgiler	N (20)	
Cinsiyet	Kadın	11
	Erkek	9
Öğrenim durumu	Lisans	15
	Yüksek lisans	4
	Doktora	1
Meslekte çalışma yılı	0-5	8
	6-10	9
	11-15	2
	15 üzeri	1
Meslek alanı	Çocuk gelişimi	7
	Sosyal çalışma	6
	Sosyoloji	3
	Psikoloji	2
	Eğitim	2

Tablo 1 incelendiğinde, alan uzmanlarından olan katılımcıların 7'sinin çocuk gelişimci, 6'sının sosyal çalışmacı, 3'ünün sosyolog, 2'sinin psikolog ve 2'sinin öğretmen olarak görev yaptığı görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın veri toplama araçlarının oluşturulması sürecinde, 3 alan uzmanından yardım alınmış, önerileri doğrultusu ve alan yazın taraması sonucunda ‘Kişisel Bilgi Formu’ ve ‘Görüşme Formu’ oluşturulmuştur. Kişisel bilgi formunu katılımcıların, araştırmada incelenebilecek demografik bilgilerinin alınmasına yönelik sorular oluşturmuştur. Bu doğrultuda katılımcılara; yaş, cinsiyet, öğrenim durumu, meslekte çalışma yılı ve meslek alanı soruları yöneltilmiştir. Görüşme formu, Patton’ın (1987) görüşme formu yaklaşımı dikkate alınarak oluşturulmuştur. Görüşme formu yaklaşımı; katılımcıların konuya ilişkin bilgi, yorum ve değerlendirmelerinin ortaya çıkarılabileceği, temelinde ‘nasıl’ tarzı ifadelerle açıklamaya teşvik edici, açık uçlu sorulardan oluşan, formda yer alan sorulara bağlı kalınarak notlar alınabilen bir tür olarak ifade edilebilir (Patton, 1987). Araştırma, katılımcıların, korunma ihtiyacı olan çocukların yaşam becerilerine ilişkin olgularını ifade edebilmelerine yönelik 8 adet açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Sorular; korunma ihtiyacı olan çocukların problem çözme becerileri, kişiler arası/iletişim becerileri, karar verme becerileri, yaratıcı düşünme becerileri, eleştirel düşünme becerileri, öz farkındalık becerileri, empati becerileri ve stresle/duygularla baş etme becerilerinin değerlendirilmesine yönelik sorulmuştur. Görüşme formunda yer alan sorulara örnek olarak soru 1 şu şekildedir: ‘Korunma ihtiyacı olan çocukların, problemlerle karşılaştıklarında problemleri çözme becerilerini nasıl tanımlarsınız?’.

Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması aşamasında, Diyarbakır ilinde bulunan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na bağlı il ve ilçe merkezlerindeki müdürlüklerde, korunma ihtiyacı olan çocuklarla bire bir çalışma olanağına sahip katılımcılar ile yüz yüze görüşmeler amaçlanmıştır. Bu doğrultuda; çocuk gelişimci (n=7), sosyal çalışmacı (n=6), sosyolog (n=3), psikolog (n=2) ve Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı eğitim kurumlarında, korunma ihtiyacı olan çocuklara eğitim veren öğretmenler (n=2) olmak üzere, toplam 20 katılımcı ile her biri 20 dakika süren yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Nitel görüşme araştırmalarında, ancak çalışmanın yapılacağı alanın ses kaydına uygunluğu ile

ses kaydı alınabilmektedir. Ses kaydının uygun olmadığı durumlarda, görüşme verileri yazılarak not edilmelidir (Creswell, 2021). Çalışmanın yapıldığı kurumların yönetmeliğine dayanan gizlilik politikasının, ses kaydı alınmasına uygun olmaması nedeniyle veri toplama aşamasında ses kaydı alınmamış, veriler, yazılarak not edilmiştir. Katılımcılara, araştırmanın gönüllülük esasına dayandığı, istedikleri zaman görüşmeden ayrılacakları, görüşme sonrasında verilerinin kullanılmasını istemedikleri durumda çalışmadan çıkarılabilecekleri konusunda bilgilendirilmeler yapılmıştır. Görüşmeler sırasında her bir katılımcı için ayrı bir forma araştırmacı tarafından, verilen cevaplar doğrultusunda notlar alınmış, her bir forma ‘K1, K2, K3, ..., K20 şeklinde’ ayrı bir isim verilmiştir.

Verilerin Analizi

Verilerin analizi aşamasında Creswell’in (2021) nitel araştırmalar için basamaklandığı; verilerle elde edilen fikirleri bir taslakta belirtme, notlar kaydetme, kaydedilen notların özetini çıkarma, kelimeleri inceleme, kodları oluşturma, kodlardan temalar oluşturma, kodların frekansını hesaplama, kategorilere ayırma, kategorileri ve genel çerçevede verileri yorumlayarak sunma aşamaları izlenmiştir. Bu doğrultuda her bir soru için ayrı olmak üzere tablolar oluşturulup, yorumlanmıştır. Verilerin betimlemelerinin genişletilerek, kavramlar aracılığıyla temaların oluşturulması ve yorumlanması temeline dayanan bu yöntem, içerik analizi olarak ifade edilir (Yıldırım, & Şimşek, 2018).

Geçerlik ve Güvenirlik

Bilimsel araştırmalarda yüzde yüz güvenilirlik sağlamak mümkünken, yüzde yüz geçerlik sağlamak mümkün değildir. Bu nedenle araştırmalarda yüksek güvenilirlik sağlamak, araştırmanın bilimselliği ile doğru orantılı kabul edilip, incelenmesi gereken önemli bir husustur (Kirk, & Miller, 1986). Araştırmanın, güvenilirliğini artırmak amacıyla, verilerin analizi aşamasında, verilerin kodlanması ve yorumlanmasında bir istatistik bilimci ve bir uzman çocuk gelişimciden bağımsız kodlama ve yorumlamalar istenmiş olup, Miles ve Huberman’ın (1994) güvenilirlik formülü ile karşılaştırma yapılmıştır. Buna göre; araştırmacı ve uzmanların bağımsız analizleri, ‘Güvenirlik = Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) formülü

ile incelenerek, sonuç, %80 ile kabul edilebilir düzeyde bulunmuştur. Görüş birliğinin sağlanması, araştırmanın güvenilirliğini artıran bir unsurdur (Silverman, 2005).

ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu kısımda; çalışmadan elde edilen bulgular, görüşme formunda yer alan her bir soru için ayrı ayrı tablolaştırılarak yorumlanmıştır.

Araştırmada, korunma ihtiyacı olan çocukların yaşam becerilerine ilişkin uzman görüşleri alınmıştır. Bu bağlamda korunma ihtiyacı olan çocukların (KİOÇ) problem çözme becerileri, kişiler arası/iletişim becerileri, karar verme becerileri, yaratıcı düşünme becerileri, eleştirel düşünme becerileri, öz farkındalık becerileri, empati becerileri ve stresle/duygularla baş etme becerileri üzerine uzman görüşlerinin alınmasına yönelik 8 soru ve sorulardan elde edilen bulgular aşağıdaki gibidir.

Araştırmada katılımcı uzmanlara yönlendirilen birinci soru "*Korunma ihtiyacı olan çocukların, problemlerle karşılaştıklarında problemleri çözme becerilerini*

nasıl tanımlarsınız?" şeklindedir. Araştırmanın birinci sorusundan elde edilen bulgular Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2 incelendiğinde, korunma ihtiyacı olan çocukların problem çözme becerilerine ilişkin uzman görüşlerinin, olumlu, olumsuz ve genelleme yapılamayacağı yönünde değişkenlik gösterdiği söylenebilir. Örnek olarak, sosyal çalışmacı olan ve genelleme yapılamayacağı yönündeki görüşüyle K7’nin verdiği cevap şu şekildedir: "*Sosyal hizmet alanındaki bireysellik ilkesi dikkate alınarak yapılan değerlendirmelerde; her vakanın kendine özel yanları olduğu, benzer durumları yaşayan çocukların bile olaylara verdiği tepkiler farklılaşabilmektedir. Bazı çocuklar ileri düzey problem çözme becerisi geliştirebilirken, bazıları pasif bir tutum sergileyebilmektedir. Genel olarak orta düzey diyebiliriz.*"

Araştırmada katılımcı uzmanlara yönlendirilen ikinci soru "*Korunma ihtiyacı olan çocukların, kişiler arası/iletişim becerilerini nasıl tanımlarsınız?"* şeklindedir. Araştırmanın ikinci sorusundan elde edilen bulgular Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 2. KİOÇ Problem Çözme Becerilerine İlişkin Uzman Görüşleri

Tema	Kod	f	Katılımcılar
olumsuz görüş	yetersiz, geliştirilmeli	13	K2, K4, K5, K9, K11, K13, K14, K15, K16, K17, K18, K19, K20
	görmezden gelir, agresiflik, huzursuzluk sergiler, anlık çözümler getirir	8	K1, K5, K8, K9, K11, K14, K18, K19
	dezavantajından olumsuz etkilenmiş	4	K1, K8, K14, K20
olumlu görüş	problemlere daha sık maruz kaldığından ileri düzey beceri gösterir	3	K3, K6, K12
	hırslı/özverili bir çaba gösterir	1	K6
genelleme yapılamaz görüşü	aileden etkilenir, ailesinden öğrendiği gibidir	1	K10
	bireysel farklılıkların gerektirdiği farklı tepkiler verir	1	K7

KİOÇ: Korunma İhtiyacı Olan Çocuk.

Tablo 3. KİOÇ Kişiler Arası/İletişim Becerilerine İlişkin Uzman Görüşleri

Tema	Kod	f	Katılımcılar
olumsuz görüş	iletişimden kaçınır, korkar	6	K1, K4, K5, K14, K18, K20
	aşırı tepkisel davranabilir	3	K8, K9, K11
	iletişim becerilerinde zayıf, alaycı, otoriter bir tutum sergileyebilir	3	K1, K4, K5
	tepkisiz kalmayı tercih eder, utangaçtır	5	K4, K5, K14, K18, K20
genelleme yapılamaz görüşü	kurum çalışanlarıyla olumluyken, sosyal ortamda olumsuz	4	K6, K13, K15, K17
	korunma nedeni ve deneyimlerine göre değişkenlik gösterir, aile ilişkileri belirleyicidir	7	K2, K3, K7, K10, K12, K16, K19
	güven duyabileceği herkesle etkili iletişim kurabilir	11	K2, K3, K6, K7, K10, K12, K13, K15, K16, K17, K19
	bazıları içe dönük, bazıları girişken olabilir	10	K2, K3, K6, K7, K10, K13, K15, K16, K17, K19
	aile yanı, yetiştirme yurdu, çocuk evleri, çocuk destek merkezinde olma durumuna göre değişkenlik gösterir	4	K3, K10, K12, K19

Tablo 3 incelendiğinde korunma ihtiyacı olan çocukların kişiler arası/iletişim becerilerine ilişkin uzman görüşlerinin, olumsuz görüş ve genelleme yapılamayacağı yönünde değişkenlik gösterdiği söylenebilir. Örnek olarak, sosyal çalışmacı olan ve genelleme yapılamayacağı yönündeki görüşüyle K2'nin verdiği cevap şu şekildedir: *"Korunma ihtiyacı olan çocukların kişiler arası/iletişim becerileri, gerçekten buldukları kuruluşa, duruma göre değişir. Aile korumasına alınmış, yetiştirme yurdunda, çocuk evlerinde, çocuk destek merkezlerinde olanlar arasında ciddi farklar vardır. Aile bakımındaki çocuk daha girişken olabiliyorken, kuruluşa bakımındaki çocuklar daha çekimser olabiliyor."*

Araştırmada katılımcı uzmanlara yönlendirilen üçüncü

soru *"Korunma ihtiyacı olan çocukların, karar verme becerilerini nasıl tanımlarsınız?"* şeklindedir. Araştırmanın üçüncü sorusundan elde edilen bulgular Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4 incelendiğinde korunma ihtiyacı olan çocukların karar verme becerilerine ilişkin uzman görüşlerinin, olumsuz görüş ve yönlendirilmişlik yönünde değişkenlik gösterdiği söylenebilir. Örnek olarak, çocuk gelişimci olan K11'in olumsuz görüşü şu şekildedir: *"Genellikle karşılaşmış olduğumuz vakalarda bu çocukların tutarsız tutumlarını görmekteyiz. Yani herhangi bir konuda verdiği bir kararın veya düşüncesinin çok kısa bir süre sonra tamamen zıttı bir karara veya fikre dönüştüğünü söylemek mümkündür."*

Tablo 4. KİOÇ Karar Verme Becerilerine İlişkin Uzman Görüşleri

Tema	Kod	f	Katılımcılar
olumsuz görüş	sağlıklı kararlar alamaz	8	K1, K2, K4, K5, K8, K9, K18, K20
	karar verme becerisi zayıftır	8	K1, K2, K4, K8, K9, K11, K14, K18
	tutarsızlıklar görülebilir	3	K11, K14
yönlendirilmişlik görüşü	kendilerine zorluklar yaşatan bakımverenlerinin kararlarını uygular	9	K3, K6, K7, K12, K13, K15, K16, K17, K19
	kurum bakımında personelin kararını dikkate alır	2	K7, K15
	yaşına göre, çevresinin yönlendirmesini önemser	1	K10

Tablo 5. KİOÇ Yaratıcı Düşünme Becerilerine İlişkin Uzman Görüşleri

Tema	Kod	f	Katılımcılar
olumsuz görüş	önlerine hazır planlar (geziler gibi) sunulduğu için gelişmemiş	2	K11, K14
	travmatik deneyimlerin neden olduğu baskılanma dolayısıyla gelişmemiş	7	K1, K4, K5, K8, K9, K18, K20
olumlu görüş	yaşamda diğer bireylerden daha fazla zorluğa maruz kalma durumundan dolayı gelişmiş	6	K3, K6, K12, K16, K17, K19
genelleme yapılamaz görüşü	uyaran/olanak yeterliğine göre değişir	5	K2, K7, K10, K13, K15

Araştırmada katılımcı uzmanlara yönlendirilen dördüncü soru ‘‘Korunma ihtiyacı olan çocukların, yaratıcı düşünme becerilerini nasıl tanımlarsınız?’’ şeklindedir. Araştırmanın dördüncü sorusundan elde edilen bulgular Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5 incelendiğinde korunma ihtiyacı olan çocukların yaratıcı düşünme becerilerine ilişkin uzman görüşlerinin, olumsuz görüş, olumlu görüş ve genelleme yapılamaz yönünde değişkenlik gösterdiği söylenebilir. Örnek olarak, sosyolog olan K14’ün olumsuz görüşü şu şekildedir: ‘‘Çocuklar kurumda çeşitli etkinliklere (gezme, sergi, müze ve il içi/dışı yerlere) götürülmektedir. Çocuklar tembel yetiştirildikleri için, her şey çocukların ayağına hazır olarak geldiği için ve kurum öncesi öyküsünde de aileler bu şekilde davrandığı için yaratıcı düşünme, yeni bir öğreti/

merak duygusu geri planda kalmaktadır.’’

Araştırmada katılımcı uzmanlara yönlendirilen beşinci soru ‘‘Korunma ihtiyacı olan çocukların, eleştirel düşünme becerilerini nasıl tanımlarsınız?’’ şeklindedir. Araştırmanın beşinci sorusundan elde edilen bulgular Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6 incelendiğinde korunma ihtiyacı olan çocukların eleştirel düşünme becerilerine ilişkin uzman görüşlerinin, olumsuz görüş ve yanlıdır görüşü yönünde değişkenlik gösterdiği söylenebilir. Örnek olarak, psikolog olan K19’un olumsuz görüşü şu şekildedir: ‘‘Eleştirel düşünme becerisi bebeklikten itibaren geliştirilmelidir. Ancak dezavantajlı olan bu çocukların becerilerinin desteklenebileceği bir sosyal çevreye sahip olmadıkları için bu becerileri yeteri kadar gelişmemiştir.’’

Tablo 6. KİOÇ Eleştirel Düşünme Becerilerine İlişkin Uzman Görüşleri

Tema	Kod	f	Katılımcılar
olumsuz görüş	yetersiz destek ve yol göstermeye bağlı olarak gelişmemiş	9	K4, K7, K9, K10, K13, K14, K18, K19, K20
	yıkıcı davranışların baskın olmasına bağlı olarak zayıf	7	K1, K3, K5, K6, K8, K16, K17
yanlıdır görüşü	diğer insan ve olaylara sağlıklı eleştirel yaklaşımı varken öz eleştiri yapamaz	2	K11, K15
	ailesi ile ilgili durumlarda eleştirel yaklaşabilir, başka konularda yaklaşamaz	1	K2
	kendine eleştirel yaklaşabilir ancak diğer olay ve kişilere yaklaşamaz	1	K12

Tablo 7. KİOÇ Öz Farkındalık Becerilerine İlişkin Uzman Görüşleri

Tema	Kod	f	Katılımcılar
olumsuz görüş	güçlü ve zayıf yönlerini bilmez	7	K4, K5, K6, K14, K17, K19, K20
	bireysel özelliklerinin farkında değil, değerlerine yabancı	5	K3, K11, K12, K16, K18
	isteklerini yeterince tanımlayamaz	4	K1, K4, K8, K9
	öz saygı ve öz güveni düşük	1	K10
genellenemez görüşü	yaşadıklarına bağlı olarak daha gelişmiş ya da daha az gelişmiş olabilir	4	K2, K7, K13, K15

Araştırmada katılımcı uzmanlara yönlendirilen altıncı soru ‘‘Korunma ihtiyacı olan çocukların, öz farkındalık becerilerini nasıl tanımlarsınız?’’ şeklindedir. Araştırmanın altıncı sorusundan elde edilen bulgular Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7 incelendiğinde korunma ihtiyacı olan çocukların öz farkındalık becerilerine ilişkin uzman görüşlerinin, olumsuz görüş ve genellenemez görüşü yönünde değişkenlik gösterdiği söylenebilir. Örnek olarak, çocuk gelişimci olan K4’ün olumsuz görüşü şu şekildedir: ‘‘Dezavantajlı bir gruptan bahsediyoruz. Bu grup güçlü ve zayıf yönlerinin farkında olma seviyesinin düşük olduğu, duygularını ve düşüncelerini yönetmekte zorlandığı, yaşama dair hayallerini ve beklentilerini yeterince ortaya koyamadıkları bir grup.’’

Araştırmada katılımcı uzmanlara yönlendirilen yedinci soru ‘‘Korunma ihtiyacı olan çocukların, empati becerilerini

nasıl tanımlarsınız?’’ şeklindedir. Araştırmanın yedinci sorusundan elde edilen bulgular Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8 incelendiğinde korunma ihtiyacı olan çocukların empati becerilerine ilişkin uzman görüşlerinin, olumsuz görüş ve olumlu görüşler olarak değişkenlik gösterdiği söylenebilir. Örnek olarak, sosyolog olan K6’nın olumlu görüşü şu şekildedir: ‘‘Empati, bir başkasının içinde bulunduğu duygu durumunu anlayıp içselleştirmek, kendisini karşısındaki kişinin yerine koyabilmektir. Korunma ihtiyacı olan çocukların empati becerileri, kendisi ile aynı durumda olan çocukları anladıkları göz önünde bulundurulursa gelişmiş sayılır.’’

Araştırmada katılımcı uzmanlara yönlendirilen sekizinci soru ‘‘Korunma ihtiyacı olan çocukların, stresle/duygularla baş etme becerilerini nasıl tanımlarsınız?’’ şeklindedir. Araştırmanın sekizinci sorusundan elde edilen bulgular Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 8. KİOÇ Empati Becerilerine İlişkin Uzman Görüşleri

Tema	Kod	f	Katılımcılar
olumsuz görüşler	yaşadıklarının getirisi olarak gelişmemiştir	10	K4, K5, K8, K10, K13, K14, K15, K17, K18, K19
	başkalarını önemseyecek alanı olmadığı için düşüktür	6	K1, K3, K8, K10, K18, K20
	duyguları anlamlandıramadığı için gelişmemiş	6	K4, K5, K9, K13, K14, K15
olumlu görüşler	yalnızca kendi durumunda olan kişilere empati gösterebilir	5	K2, K6, K7, K11, K12,
	olumsuz durumlar yaşaması sonucu gelişmiştir	1	K16

Tablo 9. KİOÇ Stresle/Duygularla Baş Etme Becerilerine İlişkin Uzman Görüşleri

Tema	Kod	f	Katılımcılar
olumsuz görüşler	saldırgan tutumlar sergiler	11	K3, K4, K6, K7, K8, K11, K12, K13, K14, K16, K20
	kaçar ve haber vermez	7	K3, K9, K10, K11, K12, K13, K16
	kendine zarar verir	6	K6, K8, K11, K12, K13, K16
	herhangi bir yöntem ya da eylemi yoktur, baş edemez	4	K1, K17, K18, K19
akranları ile paraleldir görüşü	psikosomatik acılar yaşayabilir	1	K5
	kötü deneyimler yaşayan akranları kadar kötü ya da iyi olabilir	2	K2, K15

Tablo 9 incelendiğinde korunma ihtiyacı olan çocukların stresle/duygularla baş etme becerilerine ilişkin uzman görüşlerinin, olumsuz görüş ve akranları ile paraleldir şeklinde değişkenlik gösterdiği söylenebilir. Örnek olarak, sosyolog olan K20'nin olumlu görüşü şu şekildedir:

‘İstisnai durumlar dışında bu çocuklar streste baş edemiyor. Saldırgan, ebeveyni yok sayma ya da arkadaş çevresine göre davranışlar sergilediklerini gözlemleyip, bilgisini de alıyoruz. Özellikle erkek çocuklarının, stres altındayken anneye hırçın davranışlar sergilediklerini söyleyebilirim.’

SONUÇ

Korunma ihtiyacı olan çocukların yaşam becerilerine ilişkin uzmanlara yöneltilen ilk soru problem çözme becerilerinin nasıl olduğudur. Bu soruya ilişkin uzmanların (N=20) görüşleri, olumsuz görüş (n=15), olumlu görüş (n=3) ve genelleme yapılamaz görüşü (n=2) olarak temalandırılmıştır. Olumsuz görüş bildiren uzmanlar, çocukların, dezavantajların kaynaklı olarak problemlerini sağlıklı bir şekilde çözebilmeye odaklanamadığını, problemleri görmezden gelme, agresiflik, huzursuzluk sergileme veya anlık çözümler getirme gibi tepkiler verdiklerini ifade etmişlerdir. Problem çözme becerileri düşük olan çocuklar için Bastian, Burns ve Nettelbeck (2005), duygusal zekalarının, yaşam kalitelerinin ve olaylara karşı sakinliğini koruyup çözümler üretebilme becerilerinin daha düşük olduğunu belirtmişlerdir. Olumlu görüş bildiren uzmanlara göre ise bu çocukların, akranlarına göre daha fazla problem durumuyla

karşılaştıkları için daha fazla problem çözme yöntemleri geliştirip, daha dirençli, hırslı ve öz verili olabilmektedir. Genelleme yapılamaz görüşü bildiren uzmanlara göre ise her çocuk bireysel değerlendirilmeli, bazı çocuklar, ailesinden edindiği olumsuz davranışları sergilerken, bazı çocuklar ise baş etme becerisi geliştirebilmektedir. Robison, Mann ve Ingvarsson (2020), dezavantaja sahip çocukların uygun bir destek ve yönlendirmeye problem çözme becerileri, dezavantajı olmayan çocuklar ile benzer özellikler gösterebilmekte olduğunu ifade etmişlerdir.

Korunma ihtiyacı olan çocukların yaşam becerilerine ilişkin uzmanlara yöneltilen ikinci soru kişiler arası/iletişim becerilerinin nasıl olduğudur. Bu soruya ilişkin uzmanların (N=20) görüşleri, olumsuz görüş (n=9) ve genelleme yapılamaz görüşü (n=11) olarak temalandırılmıştır. Olumsuz görüş bildiren uzmanların görüşüne göre çocuklar, iletişimden kaçınmakta, aşırı tepkisel davranabilmekte, iletişimde zayıf beceriler gösterebilmekte, alaycı ve otoriter bir tutum sergileyebilmekte ya da tepkisiz kalmayı tercih edebilmektedir. Marin ve Recipient (2011), sağlıklı iletişim kurabilme eğitimi almayı, olumsuz deneyimler yaşayan çocukların iletişim becerilerinin düşük olabileceğini öne sürmüşlerdir. Genelleme yapılamaz görüşü bildiren uzmanlara göre ise bazı çocukların kurum bakımındayken buradaki personelle iletişime daha açık olup, diğer bireylere karşı kapalı olabilmektedir. Bazı çocuklar için ise iletişim kurabilmek güven duymasıyla mümkündür. Bu doğrultuda çocukların sağlıklı iletişim kurabilmeleri için güven duyması gerektiği söylenebilir.

Çocukların sağlıklı iletişim kurabilmeleri, yaşadıkları deneyimlerden bağımsız olarak kişilik özelliklerine göre değişkenlik gösterebilmektedir. Bazı çocukların koruyucu aile yanında olması iletişim becerilerini güçlü kılarken, bazıları için yurttan kalmak, çocuk evlerinde kalmak ya da çocuk destek merkezlerinde olmak iletişim becerilerini güçlendirebilmektedir. Yuen (2011), çocukların kişiler arası/iletişim becerilerinde aile tutumları ve deneyimlerinden etkilenebileceği, buna göre kendi hayatında bir iletişim formu geliştirebileceğini ifade etmiştir.

Korunma ihtiyacı olan çocukların yaşam becerilerine ilişkin uzmanlara yöneltilen üçüncü soru karar verme becerilerinin nasıl olduğudur. Bu soruya ilişkin uzmanların (N=20) görüşleri, olumsuz görüş (n=10) ve yönlendirilmiş görüş (n=10) olarak temalandırılmıştır. Olumsuz görüş bildiren uzmanların görüşüne göre çocuklar, karar verme becerilerinde yetersizlik göstermekte, sağlıklı kararların nasıl alınabileceğini bilmemekte ya da aldıkları kararlarda tutarsızlık görülebilmektedir. Aldıkları bir karar sonrası pişman olup, kararı hızlıca değiştirebilmektedir. Khosravani, Motallebzadeh ve Ashraf (2014), dezavantajlı çocuklarda karar vermede tutarsızlık olabileceğini ifade etmişlerdir. Yönlendirilmiş görüşüne sahip uzmanlara göre ise çocuklar, geçmiş deneyimlerinde maruz kaldıkları olumsuz durumlarda muhatap oldukları kişilerden (aile, akraba ya da sosyal çevreden bireyler) etkilenmiş olup, baskılarını hissetmekten dolayı onların kararlarını uygulama eğilimi gösterebilmektedir. Bazı çocuklar ise tüm durumlarda kendisiyle ilgili kararlar almakta zorlanarak kurum bakımındaki personelin ya da sosyal çevresinden özellikle kendisiyle aynı durumdaki çocukların yönlendirmesine ihtiyaç duymaktadır. Cassidy, Franco ve Meo (2018), çocukların karar verme becerilerinde yetişkinin etkisinin öneminden söz etmişlerdir.

Korunma ihtiyacı olan çocukların yaşam becerilerine ilişkin uzmanlara yöneltilen dördüncü soru yaratıcı düşünme becerilerinin nasıl olduğudur. Bu soruya ilişkin (N=20) uzmanların görüşleri, olumsuz görüş (n=9), olumlu görüş (n=6) ve genelleme yapılamaz (n=5) görüşü olarak temalandırılmıştır. Olumsuz görüş bildiren uzmanlara göre çocuklar, hazır planlarla eğitilmekte, günlük akışta kontrol altında tutuldukları ve travmatik deneyimlerin

neden olduğu baskı altında hissetme düşüncesinden dolayı yaratıcı düşünme becerileri desteklenmemektedir. Sternberg (2002), olumsuz yaşantılar içinde olan bireylerin yaratıcı düşünme becerilerinin düşük olabileceğini öne sürmüştür. Olumlu görüş bildiren uzmanlara göre diğer çocuklardan daha fazla zorlukla karşılaştıkları için daha yaratıcı düşünebilmekte, farklı bakış açıları ve pratik çözümler geliştirebilmektedir. Genelleme yapılamaz görüşü bildiren uzmanlara göre ise daha fazla uyaran ya da olanak sağlanmış çocuklarda daha gelişmişken, daha az uyaran ya da olanak sağlanmış çocuklarda gelişmemektedir. Thaneerananon, Triampo ve Nokkaew (2016), farklı olaylar, durumlar ya da materyaller sağlanarak, dezavantajlı çocuklarda yaratıcı düşünme becerilerinin geliştirilebileceğini belirtmişlerdir.

Korunma ihtiyacı olan çocukların yaşam becerilerine ilişkin uzmanlara yöneltilen beşinci soru eleştirel düşünme becerilerinin nasıl olduğudur. Bu soruya ilişkin uzmanların (N=20) görüşleri, olumsuz görüş (n=16) ve yanlıdır görüşü (n=4) olarak temalandırılmıştır. Olumsuz görüş bildiren uzmanlara göre bu çocuklar dezavantajlı olmakta, yaşamlarının ilk dönemlerinde karşılaştıkları sorunlar, yetersiz destek görmeleri ya da yıkıcı davranışlarının daha baskın olması nedeniyle eleştirel düşünme becerilerinin yetersizdir. Nair ve Fahimirad (2019), olumsuz deneyimler içinde yaşam becerilerini destekleyici bir eğitim almamış olmanın, eleştirel düşünme becerilerini de olumsuz etkileyeceğini öne sürmüşlerdir. Yanlıdır görüşü bildiren uzmanlara göre ise bu çocukların bazıları kendilerine, bazıları ailelerine ya da bazıları çevrelerine eleştirel düşünebilmekteyken diğer ortam ya da kişilere karşı düşünmemektedir.

Korunma ihtiyacı olan çocukların yaşam becerilerine ilişkin uzmanlara yöneltilen altıncı soru öz farkındalık becerilerinin nasıl olduğudur. Bu soruya ilişkin uzmanların (N=20) görüşleri, olumsuz görüş (n=16) ve genellenemez görüşü (n=4) olarak temalandırılmıştır. Olumsuz görüş bildiren uzmanlara göre çocuklar, güçlü ve zayıf yönlerini bilmemekte, bireysel özelliklerinin farkında olmayıp tanımlayamamakta, yaşama ya da diğer bireylere yönelik isteklerini, beklentilerini ya da hayallerini yeterince ifade edememekte, öz saygı ya da öz güvenleri daha düşük olabilmektedir. Holt, Tink, Mandigo ve Fox (2008),

duyguları anlamlandıramamanın, duygularını ifade etmeyi bilmemenin öz farkındalık becerilerini olumsuz etkileyeceği görüşünü ortaya koymuşlardır. Genellenemez görüşü bildiren uzmanlara göre ise yaşadığı durumlara göre farklılık gösterebilmektedir. Örneğin aynı durumu yaşayan iki çocuktan birinin öz farkındalığı daha gelişmişken, diğerininki daha az gelişmiş olabilmektedir.

Korunma ihtiyacı olan çocukların yaşam becerilerine ilişkin uzmanlara yöneltilen yedinci soru empati becerilerinin nasıl olduğudur. Bu soruya ilişkin uzmanların (N=20) görüşleri, olumsuz görüşler (n=15) ve olumlu görüşler (n=5) olarak temalandırılmıştır. Olumsuz görüş bildiren uzmanlara göre çocuklar, yaşadıkları olumsuz deneyimlere odaklanmak, olumsuz ve yoğun duygular altında duygularını anlamlandıramadıkları ve tanımlayamadıkları için empati becerileri gelişmemiştir. Olumlu görüş bildiren uzmanlara göre ise kendi yaşadıklarıyla aynı ya da benzer olumsuzlukları deneyimlemiş bireylere yüksek empati becerisi gösterebilmektedir. Botvin ve Griffin (2004), bireylerin deneyimledikleri durumlarda empati becerilerinin daha yüksek olabileceğini ifade etmişlerdir.

Korunma ihtiyacı olan çocukların yaşam becerilerine ilişkin uzmanlara yöneltilen sekizinci soru stresle/duygularla baş etme becerilerinin nasıl olduğudur. Bu soruya ilişkin uzmanların (N=20) görüşleri, olumsuz görüşler (n=18) ve akranları ile paraleldir (n=2) görüşleri olarak temalandırılmıştır. Olumsuz görüş bildiren uzmanlara göre stres altındaki çocuklar, saldırgan tutum sergileyebilmekte, kendine ya da başkasına zarar verebilmekte, bakımverenlerinden kaçıp haber vermemekte, psikosomatik acılar yaşayabilmekte ya da herhangi bir yönteme başvurmadan stres altında duygusal çöküş yaşayabilmektedir. Akranları ile paraleldir görüşü bildiren uzmanlara göre ise koruma altında olmayan her çocuk kadar baş etme becerisine sahip olabilmektedir. Robison, Mann ve Ingvarsson (2020), stresle/duygularla baş edebilme becerisi daha düşük kişilerde yıkıcı davranışların daha fazla görülebileceğini, bu durumun önüne geçebilmek için ise gelişimsel açıdan dezavantajlı olan bireylerin daha fazla desteklenmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Araştırmada yapılan alan yazın taraması, uzman görüşleri alınarak toplanan bulgular ve bulguların değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkan sonuçlarla aşağıdaki öneriler sunulabilir:

- Yaşam becerileri eğitim programlarının, çocukların gelişim özelliklerine, kaldıkları kurum merkezine ya da yaşadıkları olumsuz deneyimlere göre düzenlenmesinin daha yararlı olabileceği düşünülmektedir.
- Korunma ihtiyacı olan çocukların yaşam becerileri, belirli periyotlarla değerlendirilmesi, çocukların kendileriyle ve diğerleriyle daha sağlıklı ilişkiler geliştirilmesinin desteklenmesi önerilebilir.
- Korunma ihtiyacı olan çocuklar çalışan personelin de yaşam becerilerinin desteklenmesi önerilebilir.

Ulusal çapta, yaşam becerileri eğitiminin tüm bireylere verilmesi, sağlıklı birey ve buna bağlı olarak da sağlıklı bir toplum için önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Bastian, V. A., Burns, N. R., & Nettelbeck, T. (2005). Emotional intelligence predicts life skills, but not as well as personality and cognitive abilities. *Personality and Individual Differences*, 39(6), 1135-1145.
- Bolat, Y. & Balaman, F. (2017). Yaşam becerileri ölçeği: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *İnsan ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 6(4), 22-39.
- Botvin, G. J. & Griffin, K. W. (2004). Life skills training: empirical findings and future directions. *The Journal of Primary Prevention*, 25(2), 211-232.
- Briggs, F. (2020). *Child protection: a guide for teachers and child care professionals*. Routledge Publishing.
- Cassidy, K., Franco, Y., & Meo, E. (2018). Preparation for adulthood: a teacher inquiry study for facilitating life skills in secondary education in the united states. *Journal of Educational Issues*, 4(1), 33-46.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry & research design choosing among five approaches*. Sage.
- Creswell, J. W. (2021). *Nitel araştırma yöntemleri: beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. Bütün, M. & Demir, S. B. (Çev). Siyasal Kitabevi
- Glaser, B. & Strauss, A. L. (1967). *Discovery of grounded theory: strategies for qualitative research*. Aldine.
- Holt, N. L., Tink, L. N., Mandigo, J. L., & Fox, K. R. (2008). Do youth learn life skills through their involvement in high school sport? a case study. *Canadian Journal of Education/Revue canadienne de l'éducation*, 31(2), 281-304.
- Khosravani, M., Motallebzadeh, K., & Ashraf, H. (2014). Designing a "life skills questionnaire" for analyzing the socio-cultural constructs of efl textbooks. *International Journal of Language Learning and Applied Linguistics World*, 5(2), 200-207.
- Kirk, J. & Miller, M. L. (1986). *Reliability and validity in qualitative research*. Sage.
- Marin, S., & Recipient, G. (2011). Changing skills and educational strategies in the knowledge society. *Review of Artistic Education*, 1(2), 123-127.
- Marshall, C. & Rossman, G. B. (2014). *Designing Qualitative Research*. Sage.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *An expanded sourcebook: qualitative data analysis (second edition)*. Sage.
- Nair, P. K., & Fahimirad, M. (2019). A qualitative research study on the importance of life skills on undergraduate students' personal and social competencies. *International Journal of Higher Education*, 8(5), 71-83.
- Patton, M. Q. (1987). *How to use qualitative methods in evaluation*. Sage.
- Pujar, L.L. & Patil, S.S. (2016). Life skill development: educational empowerment of adolescent girls. *RA Journal of Applied Research*, 2(5), 468- 472.
- Robison, M. A., Mann, T. B., & Ingvarsson, E. T. (2020). Life skills instruction for children with developmental disabilities. *Journal of applied behavior analysis*, 53(1), 431-448.
- Silverman, D. (2005). *Doing qualitative research: a practical handbook*. Sage.
- Sreekumar, VN (2016). Life skill education among adoloscents. *International Journal of Development Research* 6(11), 10188-10191.
- Sosyal Hizmetler Kanunu (1983, 24 Mayıs). Resmi

Gazete (Sayı: 18059).<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18059.pdf>

Sternberg, R. J. (2002). Raising the achievement of all students: teaching for successful intelligence. *Educational Psychology Review*, 14(4), 383-393.

Sukhodolsky, D. G., Kassinove, H. & Gorman, B. S. (2004). Cognitive-behavioral therapy for anger in children and adolescents: a meta-analysis, *Aggression and Violent Behavior*, 9(3), 247-269. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2003.08.005>

Thaneerananon, T., Triampo, W., & Nokkaew, A. (2016). Development of a test to evaluate students' analytical thinking based on fact versus opinion differentiation. *International Journal of Instruction*, 9(2), 123-138.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982, 20 Ekim). Resmi Gazete (Sayı: 17863).<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/17844.pdf>

WHO, (2007). *Promoting physical activity in schools: an important element of a health-promoting school, who information series on school health*, (Document 12.), 53 P. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/43733>

World Health Organization. (2003). *Skills for health: skills-based health education including life skills: an important component of a child-friendly/health-promoting school*. World Health Organization. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/42818>

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

Etik Kurul Onayı

Araştırmanın etik açıdan uygunluk raporu, İnönü Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma Etik Kurulu'ndan, 07.04.2022 oturum tarihi ve 2022/7-16 karar sayısı ile alınmıştır. Araştırma sırasında katılımcılara, araştırmanın gönüllülük esasına dayandığını içeren bilgilendirilmiş onam formu sunulmuş olup, katılımcıların araştırmaya katılım onayları alınmıştır.

Araştırmacıların Katkı Oranı ve Çatışma Beyanı

Araştırmada; çalışma tasarımı, verilerin analizi, yazının taslağı, istatistiksel uzmanlık birinci ve ikinci yazar tarafından eşit oranda, verilerin toplanması ise birinci yazar tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.